

วิเคราะห์แนวทางการบรรลุธรรมของพระกังขาเรวตเถระ

To analyze the enlightenment of Ven. Kangkharevatathera

พระสังคม คนุชสีโล, Phra Sangkom Gandhasīlo¹

Email: t.tui365@yahoo.com

พระมหาวิโรจน์ กุตตวิโร, Phramaha Viroj Guttaviro²

Email: panuakaranyong@gmail.com

Received: March 6, 2021 Revised: March 12, 2021

Accepted: May 12, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุธรรมของพระกังขาเรวตเถระ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระกังขาเรวตเถระ และ 2) วิเคราะห์แนวทางการบรรลุธรรมของพระกังขาเรวตเถระ โดยมีระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า พระกังขาเรวตเถระได้ตั้งความปรารถนาเป็นพระอรหันต์เอตทัคคะด้าน ยินดีในฌาน ในสมัยพระพุทธเจ้าได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน และได้รับการทรงพยากรณ์ว่า ในสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะ จะได้เป็นสาวกผู้เอตทัคคะด้าน ยินดีในฌาน และชื่อว่า “เรวตะ” ด้วยความเพียรในการบำเพ็ญบารมีเสมออย่างสม่ำเสมอตามหลัก คำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการปฏิบัติกรรมฐานโดยใช้ฌานเป็นฐานของการเจริญวิปัสสนา ซึ่งอนุমানได้ว่า การที่พระกังขาเรวตเถระเป็นผู้ชำนาญในการเข้าออกฌานสมาบัติย่อมได้เจริญสมถกรรมฐานจาก 1 ใน 30 กอง คือ กสิณ 10, อสุภะ 10, กายคตาสติ 1, อานาปานสติ 1, อัปปมัญญา 4 หรือ อรูป 4 จนยกระดับจิตเข้าสู่อัปปนากาวนา แล้วใช้เป็นฐานยกเข้าสู่วิปัสสนาด้วยการรู้แจ้งในอริยสัจ 4 บรรลุถึงโลกุตตรธรรม 9 โดยการปฏิบัติตามหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ด้วยความหลุดพ้นแห่งจิตจากราคะ ด้วยกำลังแห่งสมาธิ ที่เรียกว่า เจโตวิมุตติ

คำสำคัญ: (พระกังขาเรวตเถระ), (บารมี), (การบรรลุธรรม), (วิปัสสนากาวนา)

---

¹ สาขาวิชาวิปัสสนากาวนา วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Palisueksabuddhaghosa Nakronprathum campus Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

² สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย/ Mahamakut Buddhist University.

Abstract

This research paper contains 2 main objectives; 1) to study of life and the perfection cultivation of Ven.Kankharevatathera, and 2) to analyze the enlightenment of Ven.Kankharevatathera. The data research was collected from Tipitaka as well as its commentaries, texts concerned, then being analyzed, summarized and finally compiled. It was a qualitative methodology. Its findings were that all of Noble One has accumulated their perfection from previous lives until it became fulfilled in last life with enlightenment. “Parāṃī” refers to the special virtues which lead to perfection attainment consisting of 10 virtues, i.e., giving, moral deeds, renunciation, wisdom, effort, forbearance, truthfulness, resolution, loving-kindness and equanimity. These qualities will lead those who performed them to final goal, Nibbana. Ven.Kankharevatathera made the wish to reach the excellent position of *Jhāna* entering. In the time of Padumuttara Buddha, he had offered Mahāḍāna or great offerings to Sangha presided by the Buddha, finally was predicted by Padumuttara Buddha that in the time of Gotama Buddha, his wish of excellent position on *Jhāna* entering, will be completed, and his given name will be Revata. The enlightenment means the realization of true nature of all phenomena arising in every present moment through practical knowledge of Four Noble Truth, entering into nine supramundane planes. This would be happened by rightly training following the “ 37 *Bodhipakkhiyadhamma*”. Ven.Kankhsarevata uses *Jhāna* as its base, observing all phenomena based on *Dhammānupassanāsatipaṭṭhāna*, seeing the absolute objects; 5 aggregates, elements and sensual contacts etc. experiencing the rise and falls of all temporary appearances in accordance with 7 Purification principle. No longer, his pure mind entered into Arahantaship.

Keywords: (Ven.Kankharevata), (Parāṃī, Enlightenment), (Dhammānupassanāsatipaṭṭhāna)

1. บทนำ

ความปรารถนาอันแรงกล้าจากอดีตที่หวังผลแห่งความสำเร็จให้ได้สมปรารถนาในอนาคตที่ไม่สามารถจะคาดเดาได้ว่าจะประสพกับความสำเร็จนั้นเมื่อไหร่ มีบุคคลจำนวนมากที่ตั้งความปรารถนานี้ไว้แล้วทำตามเพื่อให้ถึงจุดหมายนั้น แม้ว่าจะเต็มไปด้วยความยากลำบากแค่ไหน ต้องใช้ความเพียรพยายามสักเพียงไร บางคนประสพกับความสำเร็จ บางคนท้อแท้ทั้งความตั้งใจนั้นกลางทาง สิ่งสำคัญนั้นต้องมีก้าวแรกเป็นจุดของการเริ่มต้นเสมอ เหมือนดังเช่น พระกัษชาเรวตเถระที่มีแรงบันดาลใจ จากการเห็น การไต่ยีน เกิดเป็นความประทับใจและเกิดความเลื่อมใส กับสิ่งที่ได้ประสพมาด้วยตนเอง จึงมีความปรารถนาที่จะเป็นอย่างนั้นบ้าง ทรงตั้งความปรารถนาของท่านตั้งแต่ในสมัยพระปฐมพุทธเจ้า เป็นเวลาอันยาวนานหลายกัปกว่าจะได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะด้านเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ยินดีในฌาน ในด้านประวัติความเป็นมาของพระกัษชาเรวตเถระเป็นผู้ทำให้เกิดข้อบัญญัติมากมายที่ใช้ในหมู่สงฆ์ที่เป็นเรื่องที่จะละเอียดอ่อนและปฏิบัติสืบทอดกันมาอันยาวนาน

พระกัษชาเรวตเถระก่อนจะได้มาซึ่ง “ฌาน” มีความจำเป็นต้องผ่านขั้นตอนของการฝึกฝนจนชำนาญตามขั้นตอนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ด้วยความเพียรพยายามในสิ่งสมบ่าเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการอันมี ทานบารมี ศีลบารมี เป็นต้น อันมีอานิสงค์มากเป็นฐานให้เกิดการปฏิบัติในสูงต่อไป การได้มาซึ่งฌานที่เป็นผลของการเจริญสมถภาวนาโดยมีสมถกรรมฐานที่มี 40 กอง โดยการเลือกปฏิบัติให้เหมาะกับจริต ด้วยการปฏิบัติอย่างมีวินัยจนสามารถยกจิตเข้าสู่วิปัสสนาที่มีความละเอียดในขั้นตอนการปฏิบัติจนสามารถบรรลุธรรมอันสูงสุดคือพระนิพพาน ด้วยความชำนาญในการเข้าออกฌานของท่านเป็นเหตุให้ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้า

การศึกษารายละเอียดประวัติของพระกัษชาเรวตเถระ ผู้ได้รับการยกย่องเอตทัคคะด้านเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ยินดีในฌาน มีประวัติชัดเจนส่วนการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในเชิงปฏิบัติที่มีรายละเอียดตามลำดับของวิปัสสนายังไม่ปรากฏชัด ผู้ศึกษาจึงตั้งข้อสันนิษฐานว่า แนวการปฏิบัติกรรมฐานจนจิตเข้าสู่อริยมรรคได้นั้นต้องผ่านการเจริญวิปัสสนาเป็นลำดับ จึงต้องการวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากสรรพกิเลสทั้งหลายเพื่อให้เกิดความชัดเจนตามลำดับของวิปัสสนาญาณ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นความรู้ที่ถูกต้องเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาตามจริตและแนวทางของพระกัษชาเรวตเถระ ซึ่งจะนำไปสู่ศรัทธา การปฏิบัติธรรมเพื่อปฏิเวธ และความดำรงมั่นของพระพุทธศาสนาอันเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายตามเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในอนาคตสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย/สารนิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุธรรมของพระกัษชาเรวตเถระ” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 2 ข้อ คือ

2.1 เพื่อศึกษาประวัติและการบำเพ็ญบารมีของพระกัษชาเรวตเถระ

2.2 วิเคราะห์แนวทางการบรรลุลหกรรมของพระกัษาวเรตเถระ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหลักธรรมและแนวทางการการบรรลุลหกรรมของพระกัษาวเรตเถระ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) อันได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถาภาษาไทย อรรถกถา ฎีกา ปกรณวิเสส อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญเป็นเบื้องต้น

2. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา เป็นต้น ผลงานทางวิชาการ เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นการอธิบายขยายความเนื้อหาเพิ่มเติมจากในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับเอกสารชั้นปฐมภูมิ

4. สรุปเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลโดยวิธีบรรยายเชิงพรรณนา

5. เสนอและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ

6. นำเสนอและเผยแพร่ผลงานเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ในสมัยของพระปฐมุตระพุทธเจ้า พระกัษาวเรตเถระกำเนิดในตระกูลพราหมณ์แห่งกรุงหงสาวดี ในครั้งนั้นท่านเป็นพราหมณ์และได้เรียนจบไตรเพท วันหนึ่งพระกัษาวเรตเถระได้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะที่ทรงแสดงธรรมอยู่ ท่านได้เห็นและเกิดความศรัทธา พระพุทธเจ้าปฐมุตระ ขณะที่ทรงตรัสสรรเสริญภิกษุที่ฟังธรรม ด้วยการพิจารณาวิเคราะห์ตามคำสอนของพระองค์ ด้วยอาการสงบนิ่ง นำศรัทธา นำเลื่อมใส ขณะที่อยู่ท่ามกลางพุทธบริษัททั้งหลาย ท่านปรารถนาคำสั่งสรเสริญอย่างภิกษุนั้นบ้าง

หลังจากจบการแสดงธรรมเทศนาแล้วท่านได้ทูลนิมนต์เพื่อถวายมหาทานเป็นเวลา 7 วัน และในวันที่ 7 นั้นท่านได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยการกระทำอธิการนี้ ข้าพระองค์ไม่ปรารถนาสมบัติอย่างอื่น วันก่อน พระองค์ตั้งภิกษุรูปนั้นไว้ในตำแหน่งของภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุ

ทั้งหลายผู้เพ่งฌานฉันทิ ในอนาคตกาล แม้ข้าพระองค์ก็พึงเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เพ่งฌานในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง”³

พระพุทธเจ้าปทุมุตระ ทรงใช้พระญาณตรวจดูอนาคตกาลแล้ว ทรงเห็นความสำเร็จของพระกัณหาเรวตเถระในอนาคต จึงทรงพยากรณ์ว่าจะสมปรารถนาในอีกแสนกัป (ในยุคพุทธกาล 1 อายุกัปของมนุษย์ ประมาณ 100 ปี ฉะนั้นแสนกัป เท่ากับ สิบล้านปี) จะได้เป็นสาวกของพระศาสดาโคตมะ มีชื่อว่า เรวตะ นับจากนั้น พระกัณหาเรวตเถระได้มุ่งมั่นกระทำความดีด้วยการรักษาศีล ให้ทานเพื่อสั่งสมบุญบารมี เพื่อให้เป็นปัจจัยในการบรรลุธรรมในอนาคต ด้วยความตั้งใจปฏิบัติที่จนตายแล้วไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ด้วยอนิสงค์การบำเพ็ญบารมี⁴ ที่พระกัณหาเรวตเถระได้ถวายทานที่เรียกว่า ทานบารมี คือการให้ การแบ่งปัน ที่เป็นหนึ่งบารมี 10 อย่าง อันเป็นกุศลอันแรงกล้าส่งผลต่อไปยังภพหน้า

ในการบำเพ็ญบารมีชาติสุดท้ายของพระกัณหาเรวตเถระ ซึ่งมีชีวิตอยู่จริงร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าโคตมะ (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) พระกัณหาเรวตเถระได้บังเกิดในตระกูลที่มีสมบัติมาก ณ กรุงสาวัตถี มีนามว่า เรวตะ วันหนึ่ง เรวตะมาพบได้ไปวิหารพร้อมกับมหาชนเพื่อฟังธรรม ไปยืนฟังธรรมอยู่ท้ายที่ประชุม และทุกครั้งก่อนที่พระองค์จะแสดงธรรม จะทรงพิจารณาตรวจดู ว่ามีผู้มีผู้บารมีสั่งสมมาแต่อดีตชาติจะสามารถจะบรรลุธรรมผลได้หรือไม่ ทรงทราบว่าเมื่อเรวตะมาพบเข้าชายจึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนุพุทธานุภาพ เพื่อขัดเกลากุศลอันชั่วให้ปราศจากความยินดีในกามคุณ

เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้ว เรวตะมาพบเกิดความศรัทธาอย่างแรงกล้าจึงขอบวช เมื่อได้อุปสมบทแล้วท่านเรียนพระกรรมฐานจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากบวชแล้วด้วยยังไม่ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ผล ท่านเป็นผู้มีปัญญามากมักสงสัยว่าสิ่งที่ทำนั้นจะผิดต่อการประพฤติปฏิบัติของภิกษุหรือไม่ จนได้คำว่า “กัณหา” มารวมกับกับชื่อเดิมว่า “กัณหาเรวตะ” หมายความว่า “พระเรวตะผู้ชอบสงสัย” ด้วยความเป็นผู้มีปัญญามาก ชอบสงสัยในการจะทำการใดจะพิจารณาดีมาก เป็นเหตุให้เกิดความสงสัยในหลาย ๆ สิ่ง พิจารณาว่าสิ่งใดควรทำหรือสิ่งใดไม่ควรทำ ถูกต้องหรือไม่ จนเป็นสาเหตุให้เกิดการตั้งคำถาม และกลายเป็นสาเหตุให้บัญญัติไว้ในพระวินัย พระไตรปิฎกไว้หลายข้อดังนี้ 1) เรื่องพระพุทธาณุญาตน้ำอ้อยบ 2) พระพุทธาณุญาตถั่วเขียว 3) เรื่องพระเรวตะฝากจีวร

พระกัณหาเรวตเถระหลังจากบวชทรงปฏิบัติกรรมฐานบำเพ็ญเพียรในกรรมฐานปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน จนสามารถสำเร็จเป็นผู้ได้ ฌาน และทรงปฏิบัติตนตามวิสุทธิ 7 โดย

³ ธรรมสภา, 80 พระอรหันต์ (ฉบับสมบูรณ์) เพื่อการศึกษา ค้นคว้า อ้างอิงในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2555), หน้า 481.

⁴ พระเด่น ชิตมาโร, “การบำเพ็ญบารมีและการบรรลุธรรมของพระองค์สิริมาเถระ”, วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค 2559) หน้า บทคัดย่อ.

ตามลำดับ และทรงใช้ปัญญาพิจารณาเหตุเพื่อกำจัดความสงสัยต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้ไม่พัฒนาในการบรรลุลุทธิธรรม คือ กังขาวิตรณวิสุทธิ ในสมถภาวนา ดังจะเห็นได้ว่า การที่จะข้ามผ่านไปสู่อะริยมรรควิสุทธิได้นั้นต้องผ่านลำดับขั้นตอนของการสั่งสม ซึ่งความหมัดจดของศีลหรือความบริสุทธิ์ หมายถึง การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เป็นอันดับแรก ประพฤติปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดในข้อที่ห้ามตามสิกขาบท รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ทั้ง 6 เพื่อจะนำไปสู่ความตั้งมั่นของสมาธิเพื่อเป็นบาทฐานไปสู่วิปัสสนา ได้แก่ สมาบัติ 8 พร้อมทั้งอุปัชฌายสมาบัติ คือ การเข้าถึงฌาน การบรรลุฌาน ธรรมที่พึงเข้าถึงฌาน จึงเข้าสู่ทวิวิสุทธิ คือ ความรู้ความเข้าใจมองเห็นนามรูปตามสภาวะของเป็นจริง ทั้งหมดนี้หลอมรวมเป็นความตั้งมั่นที่ฝังรากลึกลงสู่จิตของพระกัณหาเรวตเถระ เมื่อข้ามผ่านความสงสัยได้ จึงเข้าสู่ความเป็นวิปัสสนาภาวนา คือ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ที่เป็นการเจริญวิปัสสนาอย่างอ่อน ๆ หรือการเริ่มต้นเป็นลำดับขั้นขึ้นไป

เมื่อพระกัณหาเรวตเถระเมื่อได้บรรลุเป็นพระอรหันต์พร้อมทั้งได้คุณพิเศษ คือ ปฏิสัมภิตา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญา 6 โดยส่วนมากท่านจะปฏิบัติเข้าอยู่ในฌานสมาบัติ และผลสมาบัติ โดยพิจารณาถึงอริยมรรคที่ได้บรรลุแล้ว ดังที่ท่านได้กล่าวว่า “เราละความสงสัย (กังขาหรือวิจิกิจฉา) ที่มีมานานเหล่านั้นได้เด็ดขาด เพราะอาศัยมรรคธรรมนี้” ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องพระกัณหาเรวตเถระว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระกัณหาเรวตเถระละเลิกกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ใดได้ฌาน” ด้วยความที่เป็นผู้ชำนาญในการเข้าฌานเป็นอุปนิสัยที่ทำเป็นประจำ ในเวลาที่ว่างจากกิจ จะเข้าฌานทั้งกลางวันและกลางคืน จนเป็นที่เลื่อมใสของประชาชนทั่วไปที่ชื่นชมชอบการเข้าฌานเพื่อหาความสุขทางใจ และหวังผลทางอภิญา เป็นผู้ที่น่าที่เคารพ นับถือและประชาชนพากันมาสักการะ บูชาเป็นจำนวนมาก ดังมีปรากฏคือ พระเถระโปรดนางเปรตให้พ้นทุกข์ พระเถระโปรดพระสัมมชชนเถระ

หลังจากการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระกัณหาเรวตเถระ ยังดำเนินชีวิตเป็นพระภิกษุสงฆ์ ปฏิบัติหน้าที่ของตนจนกระทั่งแก่ชราของสังขารขันธ์ ถึงแม้จะเชี่ยวชาญเรื่องเข้าฌาน ก็ยังมีจุมมารไม่พ้น สุดท้ายก็ได้นิพพานเหลือเพียงชื่อไว้ในตำนานให้ได้ศึกษากันสืบต่อมา

แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อบรรลุลุทธิธรรม⁵ ของพระกัณหาเรวตเถระเป็นการปฏิบัติกรรมฐานโดยใช้ฌานเป็นฐานของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานปรากฏเพียงบางส่วน ไม่ชัดเจนมากนัก นับแต่พจนานามวิเคราะห์การเจริญวิปัสสนาของท่านจนได้บรรลุนิพพานดังนี้ ตามประวัติกล่าวว่า พระกัณหาเรวตเถระเมื่อครั้งยังไม่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์นั้นได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าเรื่องอนุปปทิกถาจนเกิดความเลื่อมใสยิ่งในพระธรรมคำสอนจึงทูลขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้าในเอกสารไม่ได้กล่าวว่าเมื่อฟังธรรมเทศนาแล้วท่านได้บรรลุโสดาบันเกิดดวงตาเห็นธรรมหรือไม่ แต่ในกัณหาเรวตปาทานได้บันทึกประวัติที่ท่านได้กล่าวไว้เองว่า

⁵ พระเด่น ชิตมาโร, “การบำเพ็ญบารมีและการบรรลุลุทธิธรรมของพระองค์คุณิมาลเถระ”, วารสาร มจร ภาษีศึกษาศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค 2559) หน้า 97.

บัดนี้ เป็นภพสุดท้าย ข้าพเจ้าเกิดในตระกูลกษัตริย์ ที่มั่งคั่งสมบูรณ์ มีทรัพย์มาก ในกรุงโกลิยะ ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในกรุงกบิลพัสดุ์ ข้าพเจ้าเลื่อมใสในพระสุต จึงออกบวชเป็นบรรพชิต ความสงสัยของข้าพเจ้าในสิ่งที่ควรและไม่ควรนั้น ๆ มีมาก พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมที่ประเสริฐ กำจัดข้อสงสัยทั้งปวงนั้น⁶

เนื่องจากท่านได้ฟังธรรมคืออนุพุพพิกา จนเกิดความเลื่อมใสแล้วจึงทูลขออุปสมบท ดังนั้นกิจเบื้องต้นในการปฏิบัติธรรมของท่านจึงเริ่มต้นด้วยการสร้างปกติจิตให้ยินดีในทาน การสละปล่อยวางสิ่งที่จิตยึดมั่นทั้งหลายนอกจากพระรัตนตรัยและธรรม และดำเนินชีวิตให้มีปกติจิตด้วยศีล ดังมีรายละเอียดในการบำเพ็ญจิตตามหลักอนุพุพพิกา ดังนี้

อนุพุพพิกาเป็นธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้ามักทรงแสดงแก่อุบาสกอุบาสิกาเพื่อปรับจิตให้ยินดีและดำเนินชีวิตตามลำดับของการพัฒนาจิตเพื่อบรรลุธรรมคืออริยมรรคและอริยผลซึ่งประกอบด้วย

1) ทานกถา กล่าวถึงหลักการบำเพ็ญจิตโดยการรู้จักให้ทาน ซึ่งจะเป็นสะพานเพื่อใช้ข้ามฝั่งสังสารวัฏฏ์ได้⁷ มีอรรถาธิบายว่า “บทว่า ทานกถา ได้แก่ กถาอันเกี่ยวเนื่องด้วยคุณของทานมีอาทิอย่างนี้ว่า ขึ้นชื่อว่าทานนี้ เป็นเหตุแห่งความสุข เป็นมูลแห่งสมบัติเป็นที่ตั้งแห่งโภคะ”⁸

จะสังเกตเห็นว่า อามิสทานนั้นเป็นปฏิบัตย์ต่อความโลภในวัตถุสิ่งของ หรืออารมณ์ทั้งหลาย ซึ่งปรากฏง่ายสำหรับคฤหัสถ์ ซึ่งดำเนินชีวิตให้ได้มาซึ่งวัตถุเพื่อเลี้ยงตนเอง ส่วนบรรพชิตนั้นเป็นอยู่อย่างมักเป็นเรื่องของการสละอารมณ์ที่น่าพอใจ ไม่น่าพอใจและความหลงในอารมณ์นั้น ๆ เนื่องจากการผูกพันและอุปาทาน ทานกถาจึงเป็นหมวดธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมากมายและถือเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ส่วนอภัยทานเป็นปฏิบัตย์ต่อความโกรธไม่พอใจ และธรรมทานนั้นเป็นปฏิบัตย์ต่อความหลงทั้งหลายที่ปรุงแต่งจิตให้ยึดติดกับอารมณ์นั้น ๆ จนเสื่อมสภาพที่เป็นปรมาตถธรรม ดังนั้นพระกัษชาเรวตเถระเมื่อได้ฟังธรรมจึงเกิดความน้อมจิตยินดีในทานคือการสละอารมณ์ทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นเหตุให้ยึดติดกับสิ่งอื่น จนเกิดมีใจเลื่อมใสในการดำเนินชีวิตเพื่อธรรมทานคือการสละกิเลสทั้งหลาย

2) ศีลกถา หมายถึงกถาที่พรรณนาคุณของศีลว่าเป็นที่พึง ที่อาศัย ที่ตั้ง ที่หนองเหนียว ที่ป้องกัน ที่เร้น ที่ไป ที่ไปเบื้องหน้า เช่น สมบัติทั้งหลายในโลกนี้และโลกอื่นล้วนอาศัยศีลเป็นที่พึ่งที่

⁶ ชุ.อ. (ไทย) 33/44/294.

⁷ กรมศิลปากร, คัมภีร์มิลินทปัญหา ไทย-บาลี, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชูปริวรรค์พริ้นติ้ง จำกัด, 2550), หน้า 290.

⁸ ม.ม. (ไทย) 13/69/65.

อาศัย เป็นต้น จึงได้มาซึ่งอานิสงส์ของศีล ดังนี้ศีลมีอานิสงส์อย่างไร ศีลมีอวิปฏิบัติสภารเป็นอานิสงส์⁹ ศีลที่พระกัษชาเรวตเถระยินดีคือศีลที่เป็นไปเพื่อการหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสทั้งหลาย ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงแนะนำให้เริ่มต้นโดยมีศีลที่บริสุทธิ์ก่อนจึงจะสามารถอบรมสติปัญญา 4 ได้หลังจากนั้น ภาษุรูปนั้นก็เพียรปฏิบัติจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังมีข้อความว่า

“ภาษุ เพราะเหตุนี้ เธอจึงทำเป็องตันในกุศลธรรมทั้งหลายให้หมดจดก่อน อะไรเป็น เป็องตันแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็นที่ตรง เมื่อใด ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัญญา 4 ประการ โดย 3 วิธี”¹⁰ จะเห็นได้ว่าเมื่อจิตใจของพระกัษชาเรวตเถระมุ่งตามกระแสของพระธรรมเทศนาอยู่นั้นย่อมมี จิตยินดี ปลอบปล้ำในการรักษาศีลที่เป็นของอริยะเพื่อมุ่งทำลายความหลงตามทีพุทธรประสงค์

3) สัตคกถา หมายถึงกถาที่พรรณนาคุณของสวรรค์ว่า น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ และอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก แม้สวรรค์เป็นที่การันตีความสุขบริบูรณ์ยิ่งกว่า แต่ผู้มีปัญญาย่อมไม่ไป หาแดนเกษมจากสังโยชน์ คือ พระนิพพาน แต่ด้วยอานิสงส์ของศีล สัตคกถาทำให้การดำเนิชีวิตไม่หวาดกลัว มีความสุข รื่นเรึงจิตด้วยธรรมะตลอดเวลา ไม่เกรงกลัวต่อความเจ็บป่วย ความตาย เนื่องจากหาละสังขารเมื่อยังไม่บรรลุมรรคผล ย่อมมีคติคือโลกสวรรค์เป็นที่ไป ชีวิตย่อมมีแต่กำไรรในการสร้างกุศลและการเจริญวิปัสสนาภาวนา จิตของพระกัษชาเรวตเถระย่อมไม่ยินดีในสวรรค์สมบัติ แต่ประสงค์ต่อไปยังคุณสมบัติขั้นสูงคืออริยมรรค อริยผลแน่นอน ตามพระพุทธรเจ้า

4) กามาทีนวกถา หมายถึงกถาที่พรรณนากามว่ามีโทษมากมีคุณน้อย โดยสรุปแล้ว กามให้สุขน้อยแต่ให้ทุกข์ยาวนาน เป็นที่คูหมั่นของอริยชนทั้งหลาย กามยังเป็นเครื่องผูกมัดให้จิตไม่มุ่งไปสู่ นิพพานได้โดยง่าย ย่อมรัตรึงให้เจ็บปวดทุกข์

5) เนกขัมมานิสังสกถา หมายถึงกถาที่พรรณนาคุณความดีของการไม่ติดใจเพลินอยู่ใน กาม ความปลอดโปร่งจากสิ่งล่อเร้าเข้ายวน การออกบวชเพื่อให้มีฉันทะที่จะแสวงหาความดีงาม และ ความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น¹¹ มีคำอธิบายว่า “อานิสงส์แห่งการออกจากกาม ในที่นี้ หมายถึงอานิสงส์แห่งการออกจากกามสัญญาการออกจากกามวิตก การออกจากกามปริพาหะ (ความเร่าร้อนเพราะกาม) การออกจากความขวนขวาย ได้แก่คุณในการบรรพชา และในนิทานเป็น ต้น”¹²

⁹ พระอุปติสเถระ, *วิมุตติมรรค*, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), หน้า 9.

¹⁰ ส.ม. (ไทย) 19/369/212-213.

¹¹ ม.ม. (ไทย) 13/69/65.

¹² วิ.ม. (ไทย) 5/242/4.

ด้วยการพึ่งอาณิสยซึ่งข้อนี้ทำให้จิตของพระกัณหาเรวตเถระโน้มไปในทางการสละอารมณ์ และพึงพอใจกับวิถีทางแห่งเนกขัมมะคือการบวชเป็นบรรพชิต เพื่อบำเพ็ญกุศลสมาธิ และการพัฒนาจิตให้หลุดพ้นจากการกิเลสทั้งหลาย เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายคือการดับกิเลสทั้งหลายคือ นิพพาน จนตัดสิ้นใจทูลขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้า ถ้อยเทศเป็นบรรพชิตคือพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เมื่อจบการฟังธรรม

เมื่อท่านพระกัณหาเรวตเถระได้เข้าอุปสมบทตามเข้าร่วมเป็นสงฆ์ในการดูแลของพระพุทธเจ้า จากนั้นท่านได้เจริญสมาธิภาวนาจนได้ฌานสมาบัติเป็นเครื่องอยู่ของจิตแม้ยังไม่ได้บรรลุมรรคผล นิพพาน จากนั้นท่านอาศัยความสงบเยียบของจิตโดยใช้ฐานของฌานจิตเป็นบาทยกจิตพิจารณาวิปัสสนาเพื่อบรรลุธรรมตามลำดับของวิปัสสนาญาณ ดังปรากฏหลักฐานว่า

จากนั้น ข้าพเจ้าก็ข้ามพ้นสังสารได้ เป็นผู้มีความยินดีอยู่ในสุขที่เกิดแต่ฌานทุกเมื่อ ครั้นนั้น พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นข้าพเจ้าจึงตรัสพระดำรัสที่ว่า ความสงบบางอย่างในความรู้ของตนหรือในความรู้ของผู้อื่นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ความสงบทั้งปวงนั้น บุคคลผู้มีปกติเข้าฌานมีความเพียรประพฤติพรหมจรรย์ย่อมละได้ กรรมที่ข้าพเจ้าทำได้ไว้ในปีที่ 100,000 ได้แสดงผลแก่ข้าพเจ้าแล้วในอภิปหานี้ ข้าพเจ้าหลุดพ้นดีแล้ว(จากกิเลส) ดูจความเร็วแห่งลูกศรที่พ้นไปจากแฉ่งข้าพเจ้าเผากิเลสทั้งหลายได้แล้ว ลำดับนั้น พระมุนีผู้มีพระปรีชามาก ทรงถึงที่สุดโลก ทรงเห็นข้าพเจ้าว่ายินดีในฌานเนื่องนิจ จึงทรงตั้งข้าพเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ยินดีในฌาน¹³

การพัฒนาจิตดังกล่าวจัดอยู่ในการเจริญวิปัสสนาโดยใช้สมถกรรมฐานเป็นฐานแล้วโยกจิตพิจารณาลึกลงกับจิตซึ่งเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา จากหลักการเจริญวิปัสสนาแบบนี้เป็นการภาวนาโดยใช้ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นหลัก เนื่องจากธัมมานุปัสสนาเป็นสิ่งที่ปรากฏายและเป็นธรรมสบายสำหรับผู้มีฌานเป็นปกติ โดยธัมมานุปัสสนาตามแนวสติปัฏฐานสูตรจึงมีเป้าหมายในการวิเคราะห์ธรรมทั้ง 5 หมวด โดยการให้ผู้ศึกษาวิจัยพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร คือการเผากิเลส เป็นการบำเพ็ญบารมีอย่างหนึ่งเพื่อกำจัดความชั่วร้าย หรือความไม่ดีให้หมดไป มีสัมปชัญญะมีสติ คือ ความรู้ตัวทั่วพร้อม คือ รู้เท่าทันธรรมที่ปรากฏขึ้นทาง กาย เวทนา จิต และธรรม หรือ ธรรมที่เกิดที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กำจัดอกิเลสและโทมนัส อกิเลส คือ ความยินดี ความโลภ ความอยากได้

ธัมมานุปัสสนาจึงมีเป้าหมาย เพื่อกำหนดรู้สติพิจารณาธรรมในธรรมในนิเวศน์ธรรม คือใน กามฉันท์ พยาบาท ถีนมิทระ อุทธัจจกุกกุจจะและวิจิกิจฉา เพื่อกำหนดรู้สติพิจารณาธรรมในธรรมในอุบาทนขันธ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพื่อกำหนดรู้สติพิจารณาธรรมในธรรมในอายตนะ คือ อายตนะภายใน 6 และอายตนะภายนอก 6 เพื่อกำหนดรู้สติพิจารณาธรรมในธรรมในโพชฌงค์ คือ สติสัมโพชฌงค์ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์

¹³ ชุ.อ. (ไทย) 33/47-50/294-296.

ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ เพื่อการกำหนดรู้สติพิจารณาธรรมในธรรมในอริยสัจ 4

พระกัษขาเวรตเถระกำหนดรู้ธรรมคืออัมมารมณทุกชนิดที่กำลังปรากฏทุกขณะจิต โดยแยกเป็นจิตผู้รู้และอารมณ์ที่ถูกรู้ ทำให้จิตสามารถรู้แจ้งความเป็นไตรลักษณ์ได้อย่างรวดเร็ว แต่วิธีการดังกล่าวปรากฏเป็นไปตามหลักการพัฒนาจิตแบบวิสุทธิ 7 ซึ่งประกอบด้วย สลวิสุทธิ จิตวิสุทธิ ภิภูวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ญาณทัสสนวิสุทธิ¹⁴ โดยเจริญวิปัสสนาให้ผ่านลำดับวิปัสสนาญาณต่าง ๆ ซึ่งผ่านหลักทางวิสุทธิ 7 ชั้น

การเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักอัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ผู้ปฏิบัติธรรมใช้สติสัมปชัญญะกำหนดธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นิวรณ์ 5 ชั้น 5 เป็นต้น จนเห็นสภาวธรรมคือรูปนามนั้นเป็นของไม่เที่ยงทนอยู่ไม่ได้บังคับบัญชาไม่ได้จนเกิดความเบื่อหน่ายคลายจากกาม อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมการมีสติกำกับรู้เท่าทันสภาวธรรมทั้งหลาย

การยกจิตขึ้นสู่การพิจารณาอัมมานุปัสสนาคือการพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไปจนจิตของพระกัษขาเวรตเถระเห็นความเกิดขึ้นและเห็นความเสื่อมในธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริงของหลักไตรลักษณ์ได้แก่สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา ดังนั้น อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือการตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม การมีสติกำกับรู้เท่าทันสภาวธรรมทั้งหลายให้เห็นจริงตามหลักไตรลักษณ์

จากนั้นจิตของท่านย่อมเข้าสู่ลำดับของวิปัสสนาญาณจาก อุทธยัพพญาณ ภัทธานุญาณ ภูตปัฏฐานญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญฺจิตุกัมมยตาญาณ ปฏิสังขารญาณ สังขารูปเพกขาญาณ จากนั้นทำจิตให้น้อมเข้าสู่อนุโลมิกญาณคือ โคตรภูญาณ มัคคญาณและผลญาณ สี่รอบจนได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลคือพระอรหันต์ ดังคำที่พระเถระได้กล่าวไว้ในคัมภีร์เถราปาทานว่า “กิเลสทั้งหลายข้าพเจ้าก็เผาได้แล้ว ภพทั้งปวงข้าพเจ้าก็ถอนได้แล้ว ข้าพเจ้าตัดกิเลส เครื่องผูกพันได้แล้ว อยู่อย่างผู้ไม่มีอาสวะ ดุจพญาช้างตัดเครื่องพันธนาการได้แล้วอยู่อย่างอิสระ การที่ข้าพเจ้ามาในสำนักของพระพุทธเจ้า เป็นการมาดีแล้วโดยแท้”¹⁵

การพิจารณาธรรมเป็นเหตุให้ท่านติดอยู่กับความสงสัยจนได้ปฏิบัติธรรมบรรลุพระอรหันต์ผลแล้วจึงทำลายความสงสัยของตนเองลงได้ ซึ่งเป็นสัญญาญาณทำได้ข้ามพ้นกัษขาวิตรณวิสุทธิ ซึ่งสามารถจัดรูปแบบเชิงเปรียบเทียบหลักการเจริญวิปัสสนากับ หลักการปฏิบัติแบบวิสุทธิ 7 ไตรสิกขา และหลักอริยมรรคมีองค์ 8

¹⁴ ชุ.อ. (ไทย) 12/255-260/277-281.

¹⁵ ชุ.อ. (ไทย) 33/51-53/296.

5. บทสรุป

ในอดีตพระกัณหาเรวตเถระได้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้า และมีความมีความปรารถนาเป็นพระอรหันต์เอตทัคคะด้านยนิติในฉาน และได้รับการพยากรณ์ว่าจะสมปรารถนาในสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะ(พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) จะได้เป็นสาวกและเป็นเอตทัคคะด้านยนิติในฉาน เมื่อพระกัณหาเรวตเถระได้เกิดในสมัยพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันได้ฟังธรรมเกิดความเลื่อมใสและขอบวชหลังจากบวชได้ปฏิบัติกรรมฐานจนได้ฌาน ด้วยวิธีการเจริญฌานจนชำนาญแล้วใช้เป็นฐานยกเข้าสู่วิปัสสนาด้วยความหลุดพ้นแห่งจิต ด้วยกำลังแห่งสมาธิ ที่เรียกว่า เจโตวิมุตติ เข้าสู่วิปัสสนาการบรรลุธรรมด้วยการรู้แจ้งในอริยสัจ 4 บรรลุถึงโลกุตตรธรรม 9 จนเข้าสู่ความเป็นพระอรหันต์

การเปิดใจกับการยอมรับในสิ่งใหม่ๆ จากการเห็น การฟัง สามารถทำให้เกิดเป็นแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตาม พร้อมไปด้วยความเพียร วิริยะในการกระทำนั้นย่อมนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคตได้ สมดังปรารถนาในที่สุด อย่างเช่นในกรณีของพระกัณหาเรวตเถระ และได้เรียนรู้ถึงประวัติของพระกัณหาเรวตเถระที่น้อยคนนักจะรู้จักท่านในฐานะเอตทัคคะด้านยนิติในฉาน

เอกสารอ้างอิง

อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2556.

ธรรมสภา, 80 พระอรหันต์ (ฉบับสมบูรณ์) เพื่อการศึกษา ค้นคว้า อ้างอิงในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. 2555.

กรมศิลปากร. คัมภีร์มิลินทปัญหา ไทย-บาลี. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด. 2550.

พระอุปัชฌาย์เถระ. วิมุตติมรรค. พิมพ์ครั้งที่ . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2548.

พระเด่น ชิตมาโร. การบำเพ็ญบารมีและการบรรลุธรรมของพระองค์ลีมาลเถระ. วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2559).

